

ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ПОМИЛОК І ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Дослідження проблеми мовних і мовленнєвих помилок (анормативів) належить до тих проблем, які постійно перебувають в центрі уваги вчених — представників різних наукових галузей і напрямів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що поява помилок — неминуче явище як у процесі вивчення й навчання мови, так і в процесі мовленнєвої діяльності. Відтак, аналіз, класифікація та формулювання методичних рекомендацій щодо запобігання й мінімізації помилок розглядається нами як невід’ємний елемент методики навчання будь-якої мови і латинської мови за професійним спрямуванням зокрема.

Матеріалом статті слугували анормативи, виявлені в студентів у процесі засвоєння першого модуля з навчальної дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» у ВДНЗУ «УМСА». Додатково були проаналізовані конкурсні завдання учасників II-го етапу Всеукраїнської олімпіади з латинської мови (2005-2006, 2007-2008, 2009-2010, 2012-2013 навчальних років) — представників інших вищих медичних навчальних закладів України (Києва, Харкова, Львова, Чернівців, Тернополя, Вінниці, Івано-Франківська, Запоріжжя, Дніпропетровська, Одеси, Луганська), а також медичного факультету Сумського університету.

З-поміж існуючих нині класифікацій, найбільш прийнятною для методики навчання латинської мови за професійним спрямуванням, на нашу думку, є класифікація мовних помилок відповідно до рівнів мовної системи.

1. Фонетичні (фонологічні) помилки, тобто помилки у вимові (читанні) й орфографії:

а) неправильна вимова підкреслених літер і буквосполучень, наприклад у словах: *vesīcae*, *caesareus*, *occīput*, *coeliācus*, *coccygeus*, *thoracīcae* вимовляється / читається [к] замість [ц]; *typhus*, *tympanīcus*, *zygomatīcus* вимовляється / читається [у] замість [і]; *processus*, *interosseus*, *commissūra*, *fissūra* подвоєне ss вимовляється / читається [з] замість [с]; *congestio*, *digestio*, *combustio*, *abstinentia* буквосполучення ti вимовляється / читається [ці] замість [ті] і навпаки у словах *inflammatio*, *initium*, *vitium*, *congelatio* вимовляється [ті] замість [ці]; не розпізнаються монофтингізовані дифтонги *ae* та *oe* наприклад: *foetus* читається [фоетус] замість [фетус], *haema* — [гаема] замість [гема], *oedema* — [оєдема] замість [едема].

б) акцентологічні помилки, тобто помилки, пов'язані із порушенням норм наголосу — найчастіше фіксується неправильний наголос у словах *palpēbra*, *cerēbrum*, *vertēbra*, *orbīta*, *lamīna*, *prostāta*, *linēa*, *tunīca*, *fovēa*, *foveōla*, *frigīdus*, *cardiācus*, в яких наголошується другий склад замість третього (пам'ятаємо, що для зручності склади в латинській мові рахують від кінця), натомість у словах *oblīquus*, *forāmen*, *meātus*, *vesīca*, *incisūra*, *fissūra*, *commissūra*, *maxīlla*, *papīlla*, *gingīva* наголошується третій склад замість другого (з ілюстративною метою автор вважає за доцільне поставити знаки довготи або короткості навіть у тих словах, де надрядкові знаки не повинні ставитися згідно з правилами);

в) орфоепічні — не диференціюються дзвінкий задньоязиковий звук [г], який передається на письмі літерою **Gg** і фарингальний [ґ], який передається на письмі літерою **Hh**;

г) орфографічні — *gepar* замість *hepar*; *gaema* замість *haema*; *agua*, *acva*, *aqva* замість *aqua*; *typhus*, *tiphus* замість *typhus*; *zigomatīcus*, *zigomatīcus* замість *zygomatīcus*; *dekster*, *dexster*, *decster* замість *dexter*; *sustema*, *sistema*, замість *systema*.

2. Лексичні помилки виявляються у:

а) порушенні лексичної сполучуваності, наприклад: *lamīna ethmoidālis* замість *lamīna cribrōsa*; *cerebrum oblongātum* замість *medulla oblongāta*; *os*

hypoglossum замість *os hyoideum*; *columna cerebri* замість *truncus cerebri*; *fossa costalis* замість *fovea costalis*; *labrum superius* замість *labium superius*;

б) дослівному перекладі або калькуванні з української мови, наприклад: [*arcus anterior*] *vertebrae costalis primae* замість *atlantis*; *tunica mollis [encephali]* замість *pia mater [encephali]*; *digitus magnus manus* / *digitus magnus pedis* замість *pollex* / *hallux*.

3. Граматичні помилки — помилки в структурі мовної одиниці (слова, словосполучення або речення), *id est*, порушення словотвірної, морфологічної, синтаксичної норми.

Власне морфологічні помилки представлені:

а) зміною відміни іменника в словах з омонімічними закінченнями **-us**, **-es**, **-ma** (особливо форм *Nom. plur.*) наприклад: *processi* замість *processus*; *symptomae* замість *symptomata*; *ulceri* замість *ulcera*;

б) деформацією основи слова, наприклад, *marges* замість *margines*; *vulna* замість *vulnera*; *ulca* замість *ulcera*; *articulaties* замість *articulationes*; *denses* замість *dentes*;

в) неправильним вибором відмінкового закінчення, особливо ***Nom. plur.*** і ***Gen. sing.***, наприклад: *foramnes sacrālae* замість *foramina sacrālia*; *nervi occipitāli* замість *nervi occipitales*;

г) деформацією суплетивних основ, наприклад: *magnior*, *magnius* замість *major*, *majus*; *magnissimus*, *a*, *um* замість *maximus*, *a*, *um*.

Ураховуючи тісний зв'язок латинської морфології з орфографією, видається доцільним класифікувати особливий тип помилок, які ми розглядаємо як морфолого-орфографічні (МОП). Найбільш поширеним видом МОП є неправильний вибір відмінкового закінчення, наприклад: *ligamentum longitudinālae* замість *ligamentum longitudināle*; *sulcus arterie* замість *sulcus arteriae*, *haustreae coli* замість *haustra coli*.

У роботах студентів трапляються МОП, спричинені контамінацією, тобто приєднанням до форми *Nom. sing.* форми *Gen. sing.*, наприклад, *osoris*, *sulcusi*, *heparatis* замість *oris*, *sulci*, *hepatis*.

Лексико-морфолого-синтаксичні (лексико-граматичні) помилки представлені неправильним вибором родового закінчення прикметника, що зумовлюється незнанням роду іменника, наприклад: *diameter transversus* замість *diameter transversa*; *neoplasma benigna* замість *neoplasma benignum*; *coma diabetica* замість *coma diabeticum*; *pectus carinatus* замість *pectus carinatum*; *ulcum chronicum* замість *ulcus chronicum*; *cornu superior* замість *cornu superius*; *tuberculum major* замість *tuberculum majus*; *pulsus frequentis* замість *pulsus frequens*; *status praesentis* замість *status praesens*.

Власне синтаксичні, представлені:

а) недотриманням порядку слів у термінологічному словосполученні, наприклад, *arteria profunda anterior temporālis* замість *arteria temporālis profunda anterior*;

б) помилками в безприйменниковому і прийменниковому керуванні, наприклад: *regiōnes et partes corpus* замість *regiōnes et partes corpōris*; *foetor ex oris* замість *foetor ex ore*; *pro dosis* замість *pro dosi*; *contra asthmatis* замість *contra asthma*; *per rectus* замість *per rectum*;

в) деформацією синтаксичного зв'язку в кількаслівних термінологічних словосполученнях, наприклад: *canalis nervi hypoglossus* замість *canālis nervi hypoglossi*; *meātus nasi inferiōris* замість *meātus nasi inferior*; *fovea costālis processus transversus* замість *fovea costālis processus transversi*; *basis cranii externi* замість *basis cranii externa*; *arcus tendineus fascia pelvis* замість *arcus tendineus fasciae pelvis*.

Наші багаторічні спостереження дають усі підстави для твердження, що ці помилки є типовими, а тому їх поява спричинена лінгвальними й екстралінгвальними факторами, які ми зробимо спробу схарактеризувати.

Помилки першого типу — вимовні — спричинені відсутністю автоматизму у читанні / вимові та зумовлюються: недостатнім засвоєнням відповідних правил; змішуванням понять «звук» і «графема»; інтерференційними впливами з боку іноземної мови, яка вивчається студентами.

Щодо помилок у наголосі, то внаслідок наявності специфічних фонетико-графічних явищ у латинській мові та їх відсутності в українській мові, визначення місця наголосу у слові традиційно викликає у студентів значні утруднення. З-поміж інших наведемо такі, як: відсутність буквосполучень *muta cum liquida*, диграфів, дифтонгів, надрядкових знаків etc. Труднощі зумовлені й такими чинниками, як архаїчність значного прошарку медичної лексики і наявність численних латинізованих грецьких запозичень.

З-поміж факторів, які спричиняють появу орфографічних помилок, перше місце посідають помилки — «як читаємо, так і пишемо» (*id est* «неправильно читаємо — неправильно пишемо»).

Лексико-граматичні помилки здебільшого зумовлені тиском мовної системи рідної мови на систему латинської мови, що виявляється передусім «підлаштуванням» у мовленні роду латинського іменника до його роду в українській мові, або підстановкою закінчення «за аналогією».

Тиском системи рідної мови на латинську можна пояснити й появу найпоширеніших синтаксичних помилок і таких, що викликають найбільші труднощі у студентів, — помилок у прийменниковому керуванні, зумовлених «накладанням» прийменникового керування в українській мові на керування в латинській.

Порушення лексичної сполучуваності та дослівний переклад зумовлені тим, що одні й ті ж спеціальні назви у латинській і українській мовах збігаються за своєю номінативною функцією, але в основу назв покладені різні ознаки чи асоціації.

Деякі помилки можуть бути розглянуті під різними кутами зору, тому й можуть бути віднесені до різних типів, або посідати проміжне місце в класифікаціях. Сказане *vs.* повною мірою стосується помилок, спричинених контамінацією, що призводить до графічної (на письмі) або звукової (в усному мовленні) деформації слова, наприклад: *inflammantio* замість *inflammatio*; *carcer* замість *cancer*; *coccygium* замість *coccygeum*; *untērus*

замість *uterus*; mendulla замість *medulla*. Іншим прикладом контамінації є поєднання двох слів, звукова форма яких дещо подібна, наприклад, *vulcus* ← *ulcus, ěris n* (виразка) + *vulnus, ěris n* (рана); *fascies* ← *facies, ěi f* (поверхня) + *fascia, ae f* (фасція, оболонка м'яза).

З-поміж мовнотеоретичних причин, які зумовлюють виникнення проаналізованих помилок, назвемо такі, як: низький загальний рівень мовної підготовки студентів і трансфер з рідної та/або іноземної мови і недостатній рівень знань з латинської мови внаслідок невеликої кількості годин, відведених у навчальних планах і програмах на вивчення цієї дисципліни.

Важливу роль у наявності помилок відіграють психологічні чинники й зокрема: недостатність мотивації до навчання, особливості індивідуально-особистісних психічних здібностей і процесів (мнемонічних, когнітивних, атенційних, імажінативних), механічне, несвідоме запам'ятовування визначень, правил, інших матеріалів, відсутність системності у знаннях.

Щодо контамінаційних помилок, то існують підстави стверджувати, що вони мають когнітивно-психологічне підґрунтя і можуть бути пояснені винятково з точки зору психолінгвістики як відображення одного із напрямів асоціативних зв'язків між словами, що існують у свідомості, а тому потребують спеціального поглибленого вивчення.

Безумовно, надана класифікація, потребує подальшого розроблення й удосконалення, оскільки вона далеко не вичерпує всіх аномативів, виявлених під час засвоєння першого модуля з навчальної дисципліни «Латинська мова та медична термінологія».

Таким чином, основні шляхи попередження, мінімізації й усунення помилок вбачаємо в: а) більш широкому впровадженні в процес навчання таких методичних прийомів як: коментування, зіставлення за подібністю, застосування паралелей із граматиною рідної (і/або іноземної) мови, зіставлення на розбіжності, розкриття особливостей сполучуваності слів у медичних термінах і номенклатурних найменуваннях; б) щонайширшому залученні засобів унаочнення — опорних, узагальнювальних, зіставних схем

таблиць, моделей; в) організації систематичного повторення раніше вивченого з метою логічного переходу до наступного програмного матеріалу; г) регулярному аналізі й усвідомленні студентами помилок, які мають мовнотеоретичне підґрунтя; д) подальшому розробленні й удосконаленні пропедевтичних вправ і завдань; е) розвиткові зовнішньої і внутрішньої мотивації, у тому числі шляхом створення ситуації успіху в навчанні.

Анотація. У статті класифіковано та проаналізовано мовні помилки, виявлені в студентів у процесі засвоєння першого модуля з навчальної дисципліни «Латинська мова та медична термінологія». Схарактеризовані деякі лінгвальні й екстралінгвальні фактори, які зумовлюють появу мовних анормативів. Окреслено основні шляхи попередження, мінімізації й усунення помилок.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Бондаренко Т. Г.** Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / Т. Г. Бондаренко. — К., 2003. — 20 с.
- 2. Григорьева А. К.** Речевые ошибки и урони языковой компетенции: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А. К. Григорьева. — Елец, 2004. — 21 с.
- 3. Ремпель Е.А.** Типология современных речевых ошибок / Е.А. Ремпель / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://medconfer.com/node/2363>.
- 4. Тарнавська Т.В.** Аналіз мовних помилок у процесі навчання англійській мові майбутніх фахівців економічного профілю / Т.В. Тарнавська // Вісник НТУУ «КПІ». Сер. Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2010. — Вип. 2. — С. 188 — 191.
- 5. Цейтлин С.Н.** Речевые ошибки и их предупреждение : [пособ. для учителей] / Стелла Наумовна Цейтлин. — М.: Просвещение, 1982. — 128 с.
- 6. Шульга Т.** Типові помилки в наукових роботах студентів / Тамара Шульга // Культура слова. — 2011. — №74. — С. 163 — 166.
- 7. Яворський А. Ю.** Типові мовні помилки на сторінках друкованих ЗМІ Кам'янецьчини [Електронний ресурс] / А. Ю. Яворський // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. Філологічні науки. — 2012. — Вип. 29. — Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/512>